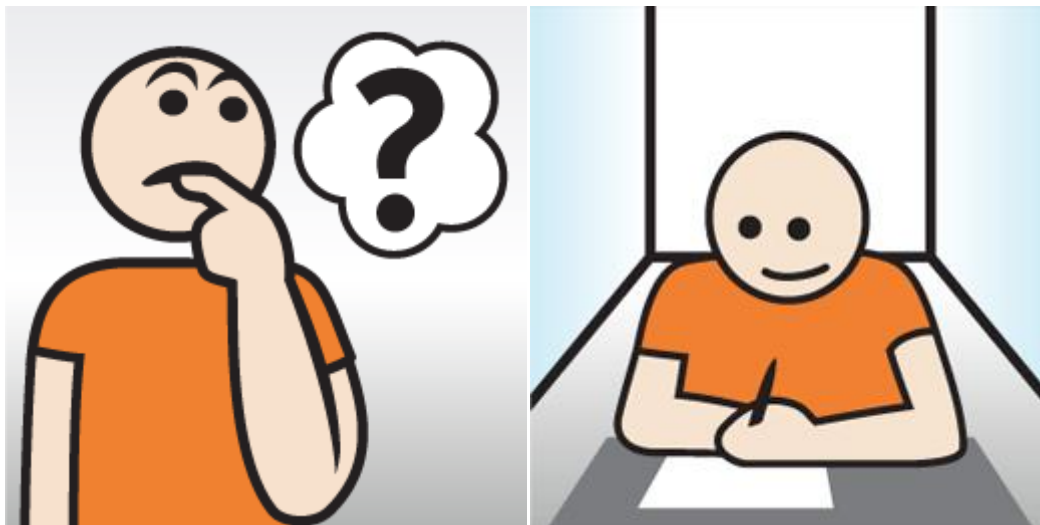

WAAR EEN WIL IS, IS EEN – EIGEN- WEG...

Over de invloed van Kids' Skills op de werkhouding van leerlingen in groep 8 in het speciaal basisonderwijs.

Astrid Mulder

Eindrapportage over het praktijkonderzoek in het kader van de leerroute Master Sen
Gedragsspecialist Module GS10 Leer- en onderzoekslijn: Meesterstuk en Afstuderen.

Lesplaats: Utrecht

Studentnummer: 2172522

Begeleid door: Dhr. Drs. E. van Meersbergen

Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg, Tilburg 2011-2012

INHOUDSOPGAVE	Blz.
Samenvatting	3
Voorwoord	4
HOOFDSTUK 1: Algemeen Idee	5
1.1 Huidige situatie waaruit het onderwerp is ontstaan	5
1.2 De verlegenheidsituatie	6
1.3 Onderzoeksvraag met deelvragen	7
HOOFDSTUK 2: Verkenning	8
2.1 Theoretische verkenning	8
2.2 Praktijkverkenning	13
2.3 Concretisering	16
HOOFDSTUK 3: Plan van aanpak	19
3.1 Analyse	19
3.2 Doelen	20
3.3 De onderzoeksgroep	21
3.4 De onderzoeksmethoden	21
3.5 Tijdspad	23
HOOFDSTUK 4: Uitvoering en resultaten	25
4.1 Beginsituatie werkhoudingsproblemen	25
4.2 Nulmeting en eindmeting onderzoeksmethodes	27
4.2.1 Tijdsteekproef	27
4.2.2 Zelfbeeldschaal	29
4.2.3 Observatielijst taakgedrag	31
4.2.4 Denkgedrag	33
4.3 Kids' Skills gesprekken	35

HOOFDSTUK 5: Conclusies, reflectie en discussie	37
5.1 Conclusies uit het praktijkonderzoek	37
5.2 Aanbevelingen met betrekking tot mijn praktijk	38
5.3 Aanbevelingen met betrekking tot de theorie	39
5.4 Mijn eigen professionele identiteitsontwikkeling	39
5.5 Verdere discussie	40
 Literatuurlijst	 41
 Bijlagen	
1) Schoollijn 'Zelfstandig Werken' P.H.Schreuderschool	42
2) Weektaak –voorbeeld	
3) Tijdsteekproef	
4) Zelfbeeldschaal	
5) Observatielijsten taakgedrag	
6) Thermometer denkgedrag	

WAAR EEN WIL IS, IS EEN – EIGEN- WEG...

Over de invloed van Kids' Skills op de werkhouding van leerlingen in het speciaal basisonderwijs.

Samenvatting

Ik werk als leerkracht in het sbo waar leerlingen een leer en/of gedragsprobleem hebben. Leerlingen krijgen onderwijs op maat, er wordt rekening gehouden met het niveau, de zorg en het eventuele gedragsprobleem van de individuele leerling. Toch is er nog steeds handelingsverlegenheid bij de leerkrachten, en vraag ik me af; hoe kan een leerkracht beter omgaan met leerlingen met een werkhoudingsprobleem?

Er zijn verschillende benaderingen om een werkhoudingsprobleem aan te pakken. Ik heb me gericht op de oplossingsgerichte methode Kids' Skills (Furman, 2007).

Uitgangspunt is het volgen van vijftien stappen en de oplossing begint met het vertalen van een probleem in een vaardigheid. Deze gesprekken heb ik vier weken met drie leerlingen uit mijn groep gevoerd. Deze drie leerlingen die mijn onderzoeksgroep zijn, werken met een weektaak die elke week ingeleverd wordt. Aan het begin van mijn onderzoek was hun weektaak vrijwel leeg, er werd door deze leerlingen geen werk uit zichzelf ingeleverd. Na een oplossingsgerichte benadering heb ik "concreet" geprobeerd het effect te bepalen van de werkhouding. Ik heb gegevens verzameld om het zelfbeeld in kaart te brengen, de tijdsteekproef en observatielijsten gebruikt om zichtbaar werkgedrag aan te tonen en heb de leerlingen thermometers laten inkleuren om een beeld te krijgen van het denkgedrag tijdens de werkles.

Na het voeren van de gesprekken kan ik concluderen dat de taakgerichtheid in alle drie de gevallen is toegenomen. Door het bijhouden van een logboek betreffende het 'ingeleverd werk', kan ik concluderen dat Kids' Skills bij één leerling niet heeft geleid tot het inleveren van werk, bij de twee anderen wel. De gesprekken hebben geen invloed gehad op het zelfbeeld van de kinderen, het zelfbeeld was voordat het onderzoek startte ook al reëel en positief. Dit onderzoek laat zien dat de oplossingsgerichte methode Kids' Skills, kan leiden tot een verbetering van de werkhouding.

Voorwoord

Allereerst wil ik graag de leerlingen van groep 8A van de P.H.Schreuderschool bedanken, vooral de drie leerlingen die met enthousiasme mee hebben gewerkt aan dit onderzoek. Mijn collega's op school bedank ik: een ieder die op zijn/haar eigen manier een bijdrage heeft geleverd aan de totstandkoming van dit onderzoek door allerlei klusjes te doen zoals; de tijdsteekproef afnemen, het geven van feedback, en het invullen van vragenlijsten etc.

Zonder Lucie Lindeman was ik afgelopen twee jaar niet elke week in het Fontys gebouw in Utrecht aangekomen. Dank voor de samenwerking op elk gebied!

Ook wil ik de mensen van mijn intervisiegroep, Martijn Hakvoort, Sharon van Beaumont-Sas en Carla van Hardeveld bedanken voor hun meedenken voor - tijdens en na de bijeenkomsten; onze samenwerking is erg goed verlopen inclusief een goede sfeer. Mede dankzij de input van onze begeleider Erik van Meersbergen, dank daarvoor.

Mijn vriendinnen Edith Simonse, Petra Poppes, Irene Groenewegen en Yolanda Kasten wil ik bedanken omdat ze geduld hebben gehad met mij en vooral gezorgd hebben voor de nodige peptalk. Van het begin tot het eind hebben ze laten zien dat ze vertrouwen hadden in een goede afloop.

Leo Braxhoven bedank ik bij deze voor de puntjes op de i en de verwerking van de schema's, grafieken en de bijlagen.

Hoofdstuk 1: Algemeen Idee

1.1 Huidige situatie waaruit idee is ontstaan

Mijn werkplek is een speciale basisschool met 109 leerlingen midden in de Schilderswijk in Den Haag. De kinderen die bij ons geplaatst worden, hebben een leer- en of gedragsprobleem. Er zijn kinderen die vanaf een hele jonge leeftijd bij ons worden geplaatst maar het komt ook voor dat sommige kinderen pas in groep 6, 7 of 8 bij ons terecht komen. Wij bieden de mogelijkheid om vakken als lezen, spelling en rekenen op eigen niveau aan te leren (onderwijs op maat) mede door het geven van instructie in niveaugroepen. De kinderen bij ons op school leren zelf keuzes te maken en zelfstandig taken uit te voeren. Om een zelfstandige houding te stimuleren, heeft elk kind een eigen weektaak en leert het taken te plannen. De kinderen kunnen zelf kiezen welk vak ze als eerste afmaken, het zogeheten 'zelfstandig werken'. In de weektaak zijn werkopdrachten en spelopdrachten opgenomen. Dit is schoolbreed ingevoerd. De doelen van 'zelfstandig werken' per groep zijn op papier vastgelegd. Deze manier van werken in de bovenbouw is beschreven in dit verslag (H.2.2).

Onze school heeft er voor gekozen om een aantal vergaderingen in het jaar te gebruiken om intervisie in te zetten. Iedere leerkracht brengt dan een probleem in kaart en het onderwerp met de meeste stemmen wordt vervolgens helemaal uitgespit. Ik heb een aantal keer 'het werkhoudingsprobleem' ingebracht, maar dit onderwerp is vooralsnog niet gekozen. Een onderwerp dat te maken heeft met externaliserend gedrag (naar buiten gericht gedrag) wordt eerder gekozen dan een onderwerp dat te maken heeft met internaliserend gedrag (naar binnen gericht gedrag). Oftewel; het lijkt erop dat een onderwerp dat te maken heeft met een opvallend gedragsprobleem voorrang krijgt ten opzichte van een 'minder' opvallend probleem. Toch heb ik nog steeds veel vragen met betrekking tot de begeleiding van leerlingen met werkhoudingsproblemen. In elke groep zitten kinderen met een scala aan problemen, zeker de afgelopen jaren is er een toename van (gedrag)problematiek, ik ben niet op zoek naar de (interne en/of externe) oorzaak van 'het niet willen werken'.

De aanpak van de leerkrachten in het SBO is individueel gericht, rekening houdend met alle kwaliteiten en tekortkomingen per individu.

Ik wil op zoek gaan naar de effectiviteit van Kids' Skills als het gaat om de begeleiding van kinderen met een zorgelijke werkhouding. Zijn deze kinderen dan wel in staat om (meer) werk in te leveren aan het einde van de werkdag. Het gaat om kinderen die jaar in en jaar uit de stempel opgedrukt krijgen; 'die leerling levert zijn werk nooit in'....

1.2 De verlegenheidsituatie

In het speciaal onderwijs wordt elke leerling bij binnenkomst eerst getoetst per vak om hem vervolgens in aparte instructiegroepjes te plaatsen. Naast de verplichte instructiemomenten biedt het 'zelfstandig werken' leerlingen de mogelijkheid te werken aan keuzevakken. Toch zijn er in elke groep nog kinderen aan te wijzen die hun werk niet uit zichzelf inleveren. Dit maakt dat er een handelingsverlegenheid is bij leerkrachten. Hoe kan een leerkracht beter omgaan met leerlingen met werkhoudingsproblemen?

Leerkrachten zijn geneigd afwachtend gedrag of een kritische houding te bestempelen als weerstand en onwil. "Ach, heb je *die* leerling in de klas, die jongen wil nooit werken"..is een opmerking die geregeld in de koffiekamer te horen is.

Wolters (2011, p.77) vat het op de volgende manier samen:

Het is gemakkelijk om een kind als onwillig te beschouwen; het vrijwaart jou als volwassene om verder actie te ondernemen: 'de ander wil immers niet meewerken!' Deze gedachte lijkt de ultieme manier om te voorkomen dat de volwassenen zich als onbekwaam gaat ervaren. Deze manier van denken houdt de volwassene buiten schot. Hij hoeft zich niet langer incompetent te voelen, hij hoeft niet meer zijn best te doen want 'er is bij de ander sprake van weerstand'.

1.3 Onderzoeksvraag met deelvragen

Onderzoeksvraag:

In hoeverre heeft het inzetten van de methode Kids' Skills invloed op de werkhouding van leerlingen in groep 8 van het speciaal basisonderwijs?

Deelvragen:

- Wat denkt en/of doet de leerling tijdens de werklessen?
- Wat vindt de leerling zelf van het feit dat hij of zij moeite heeft met werk inleveren?
- Hoeveel werk wordt er wel gemaakt tijdens de lessen?
- Hoeveel werk wordt er ingeleverd na oplossingsgerichte communicatie?
- Wat wordt er al wel gedaan aan het begeleiden van leerlingen met werkhoudingproblemen?
- Hoe kan de leerkracht oplossingsgericht aan de slag met leerlingen met werkhoudingsproblemen zonder zich eerst te verdiepen in de oorzaak van het probleem?

Uitgangspunt is; blindstaren op het probleem leidt niet tot werkbare oplossingen, is Kids' Skills goed te gebruiken om leerlingen in de bovenbouw van het speciaal onderwijs met een zorgelijke werkhouding te motiveren?

Hoofdstuk 2: Verkenning

2.1 Theoretische verkenning

Na het bestuderen van de literatuur en de verkenning op internet over de onderwerpen 'werkhouding' en 'werkhoudingsproblemen' kan ik concluderen dat er duidelijk beschreven is hoe je leerlingen individueel of in de groep kunt begeleiden dit gebied. De motivatie van de leerling en het achterhalen van de oorzaak van het werkhoudingsprobleem zijn vaak beschreven onderwerpen voor een onderzoek. Al snel werd het me duidelijk dat ik niet die kant op wil als het gaat om zoeken naar de oorzaak. Wel is het van belang om de definitie van een goede werkhouding weer te geven als startpunt van mijn onderzoek.

Een goede werkhouding kan als volgt worden gedefinieerd;

- *De leerling let goed op tijdens de instructie. Hij weet wat hij moet gaan doen.*
- *Voordat hij aan de slag gaat controleert hij of hij alle benodigdheden bij de hand heeft.*
- *Hij begint zo snel mogelijk na de instructie te werken.*
- *Tijdens het werken laat hij zich nauwelijks afleiden door andere kinderen tenzij die om zijn hulp vragen.*
- *Zijn werktempo is rustig en evenwichtig.*
- *Hij vraagt zelf hulp en alleen als het echt nodig is.*
- *De werkverzorging is goed. Hij werkt netjes en overzichtelijk.*
- *Als hij klaar is met zijn werk, controleert hij zijn werk nog eens en levert het in.*

(Janssens, z.j., cursusmateriaal werkhoudingsproblemen).

Dit is een verzameling van gedragingen die op een positieve manier de taakoplossing kan beïnvloeden. Er is ook een verzameling van gedragingen die een negatieve invloed heeft op de taakoplossing, dan spreken we van een werkhoudingsprobleem. Probleemgedragingen die de werkhouding negatief beïnvloeden zijn te verdelen in;

1. Uiterlijk zichtbaar gedrag;

Het kind begint niet te werken of

Het kind stopt met werken en begint rond te kijken

Het kind werkt niet systematisch zijn oefening af en slaat stukken over

2. Denkgedrag;

Het kind droomt weg, is afgeleid

Het kind loopt vast in zijn oplossing, maakt fouten

Het kind raakt in de war en gaat knoeien

(Timmerman, 2009, p.13)

Vanuit hier kan ik verder. De theorie over leerlingen die een afwachtende houding hebben en het beeld van aandachts- en werkhoudingsproblemen, geeft mij een goede opstap voor mijn praktijkonderzoek. Mijn onderzoeksvraag is ontstaan door het ervaren van weinig tot geen verbetering van de werkhouding na het aanbieden van (ongevraagd) advies aan de leerling. Ik wil me voor dit onderzoek richten op het feit dat de volwassene de leerling als expert van zijn probleem en oplossingen beschouwt en het kind helpt om zichzelf te helpen. Oplossingsgericht werken kan er voor zorgen dat de leerling zelf doelen kan bedenken en dan door eigen vermogen iets nieuws kan toepassen. Het uitgangspunt voor mijn onderzoek is dan ook; de leerling met werkhoudingsproblemen blijft zelf de regie houden over de doelen die hij wil bereiken en de weg ernaartoe. Daarnaast blijf ik tijdens het onderzoek de regie houden over het verloop van de gesprekken en het hulpverlenend proces (Wolters, 2011).

Middels een cognitieve methode is een werkhoudingsprobleem aan te pakken. De theorie van Meichenbaum is daar een voorbeeld van. Dit is een cognitieve methode die het kind leert om bewust zijn handelingen te sturen. Om het denkproces bewust te kunnen sturen worden taal (verbaliseren) en tekeningen (visualiseren) gebruikt ter ondersteuning van deze 4 fasen. (Timmerman, 2009).

De probleemoplossing met betrekking tot de werkhouding is in vier fasen te verdelen;

fase 1: fase waarin instructie wordt gegeven

fase 2: fase waarin kind nadenkt over de oplossingsstrategie

fase 3: fase waarin het kind de taak concreet uitvoert

fase 4: fase waarin het kind zijn werk evalueert

Deze cognitieve probleemoplossende training helpt zowel het kind als de begeleider om stap voor stap het denkproces te ontwikkelen. Naast deze training zijn er meerdere benaderingen om met leerlingen gericht te gaan oefenen om gewenst gedrag te laten zien. Het is namelijk belangrijk om kinderen te helpen om hun eigen functioneren realistisch te bekijken (Van der Wolf & Van Beukering, 2009).

Uitgangspunt is gedragsverbetering en de volgende voorbeelden worden genoemd;

- *Gedragsverbetering door 'contingency contracting'*
- *Gedragsverbetering door varianten van cognitieve gedragsmodificatie*
- *Strategietraining (Meichenbaum)*
- *Attributietraining*
- *Doelmatigheidstraining*
- *Rationeel- Emotieve Therapie*
- *Collaborative Problem-Model*
- *Oplossingsgerichte methode*

(Van der Wolf & Van Beukering, 2009, p.138-142).

Ik ga niet in op alle andere mogelijkheden van gedragsverbetering, ik ga me richten op de oplossingsgerichte methode, de Kids' Skills (Furman, 2007). Uitgangspunt van dit programma is het volgen van vijftien stappen. Bij Kids' Skills begint de oplossing met het 'vertalen' van het probleem in vaardigheden, dat wil zeggen, door vanuit een 'probleem' te komen tot een besef van de vaardigheid die vereist is om het probleem te overwinnen (Furman, 2007). De stappen zijn de volgende;

1. Problemen vertalen in vaardigheden.
2. Het eens worden over de vaardigheid die geleerd moet worden.
3. De voordelen van een vaardigheid een naam geven.
4. De vaardigheid een naam geven.

5. Een totemfiguur kiezen.
6. Supporters werven.
7. Meer zelfvertrouwen geven.
8. Plannen maken om het te vieren.
9. De vaardigheid omschrijven.
10. Naar buiten treden.
11. De vaardigheid oefenen.
12. Geheugensteuntjes bedenken.
13. Vieren dat het gelukt is.
14. De vaardigheid aan anderen doorgeven.
15. Op naar de volgende vaardigheid.

Waarom ik niet op zoek ga naar de oorzaak: Een van de basisprincipes van oplossingsgericht werken is dat het zoeken naar een oorzaak niet per definitie leidt tot een oplossing spreekt me erg aan. *“Je blindstaren op problemen leidt niet per definitie tot werkbare oplossingen. Er bestaat namelijk vaak geen causaal verband tussen de oorzaak van een probleem en de oplossing”* (De Bruin, 2011, p.2). *“De neiging om te zoeken naar oorzaken staat tegelijkertijd het zoeken naar oplossingen in de weg. In plaats van zoeken naar oorzaken is het effectiever om te zoeken naar goede redenen van het gedrag”* (Wolters, 2011, p.65).

Durrant (2009) beschreef het op de volgende manier:

De moeilijkheid voor leerkrachten en schoolpersoneel is, dat de ogenschijnlijke oorzaken van de problemen van leerlingen vaak zaken zijn waar de school geen invloed op heeft. Als interventie zou moeten bestaan uit het wegwerken van oorzaken, dan wordt ons werk uitzichtloos, vooral wanneer we weinig kunnen doen aan de ogenschijnlijke oorzaak. (p.24)

Daar komt bij dat in het speciaal onderwijs leerlingen worden geplaatst die vaak meerdere problemen hebben, zowel factoren in het kind zelf of factoren in de omgeving kunnen een rol spelen. Vooral het feit dat het in mijn onderzoek gaat om leerlingen in de bovenbouw, geeft aan dat men moeite heeft om het probleem weg te nemen, ze moeten naar het voortgezet onderwijs binnen een paar maanden. De uitdaging is dat er een plan gemaakt wordt met deze leerlingen om te kijken naar gedrag en een problematische interactie om te buigen naar een effectieve interactie.

Basistheorie over communicatie wil ik ook meenemen in dit verslag omdat dit onderwerp mij heeft doen inzien dat ik alle jaren tot nu toe mijn vak als leerkracht heel directief heb ingevuld. Oprechte aandacht voor het kind is van belang, hierdoor is het mogelijk om over lastige situaties te praten. Luisteren is een belangrijke houdingsaspect omdat de ander zo de gelegenheid krijgt om via taal belevingen en gevoelens te ordenen (Wolters, 2011). De benadering en taalgebruik spelen een grote rol. Probeer je als gespreksleider te verplaatsen in het kind (sociaalintegrerende houding) en bedenk of een persoonsgerichte manier van spreken beter is dan een situatiegerichte manier van spreken (Timmerman, 2009).

De opleiding die ik nu volg heeft mij bewust gemaakt van mijn eigen rol als leerkracht maar vooral; het belang van de dialoog. Er zijn vier vereisten voor een dialoog;

1. *Om de beurt spreken.*
2. *Aansluiten.*
3. *Wederzijdse beïnvloeding.*
4. *Gezamenlijk de uitkomsten bepalen.*

(Egan, 2007, p.81)

“De beste hulpverleners leren ook van en worden beïnvloed door hun cliënten. Daarom is het belangrijk dat hulpverleners open van geest zijn en hun cliënten helpen open te staan voor nieuwe leerervaringen” (Egan, 2007, p.81). De nadruk tijdens mijn onderzoek zal dan ook liggen op het empathisch luisteren (het tegenovergestelde van inactief of gebrekkig luisteren), ik zal me bewust bezig houden met aandacht geven, observeren en luisteren; daar draait het om bij empathisch luisteren (Egan, 2007). Dat ik me ga richten op deze competenties is van belang omdat ik op die manier kans maak om hulpbronnen te zoeken voor leerlingen met een werkhoudingsprobleem.

Egan (2007, p.395) omschreef het als volgt:

Meestal gaan cliënten over tot handelen wanneer er aan twee voorwaarden wordt voldaan; uitzicht op resultaten en geloof in eigen kunnen; cliënten zijn eerder geneigd tot handelen wanneer ze denken dat ze een goede kans maken om bepaalde gewenste prestaties te leveren en wanneer ze er redelijk zeker van zijn dat ze voldoende hulpbronnen in huis hebben.

2.2 Praktijk verkenning

Ik ga kijken naar leerlingen uit groep 8 in het speciaal basisonderwijs die weinig tot geen werk inleveren en naar leerkrachtgedrag in relatie tot deze leerlingen. *“De persoon van de leerkracht kan een enorme invloed uitoefenen op het werkgedrag van het kind en op zijn motivatie”.* (Timmerman, 2009, p.21).

Het onderwerp ‘werkhoudingsproblemen’ is een terugkerend onderwerp voor mij als leerkracht in het speciaal basisonderwijs. Ik ben fulltime leerkracht in groep 8a. Op dit moment zitten er 15 leerlingen in mijn groep. Net als ik zijn andere leerkrachten in het speciaal basisonderwijs gewend aan differentiëren, herhalen van instructie en herhalen van gemaakte afspraken. In een groep zitten immers kinderen met aandachtsproblemen, bewegelijke kinderen, kinderen uit het autistisch spectrum etc. Toch levert dat nog niet het gewenste resultaat op. Daarom worden er over het algemeen verschillende maatregelen genomen zoals;

- het invoeren van een dagtaak in plaats van een weektaak
- een maatje aanwijzen om te helpen
- werken met een klokje op tafel
- succeservaring laten opdoen
- herhalen van de instructie
- belonen na het maken van een taak

Het kan vervolgens nog steeds voorkomen dat het werkhoudingsprobleem niet is verbeterd. Ook mijn reactie kan nog steeds zijn; “heb je nu weer je weektaak niet af?” of “wat heb je wel gedaan dan?”. Juist omdat er al vele maatregelen zijn genomen. De zogeheten ‘preek’ geef ik ook nog wel eens uit frustratie.

Als ik de kenmerken van een goede werkhouding vergelijk met de handelingen van een aantal leerlingen in mijn groep is het volgende duidelijk;

- De leerlingen komen niet aan de instructietafel met benodigd materiaal.
- De leerlingen zijn geregeld benodigd materiaal kwijt (weektaak, potlood, schriften).
- Na de instructie beginnen de leerlingen niet aan de opdrachten die net besproken zijn.
- De leerlingen praten met klasgenoten.
- De leerlingen zijn beweeglijk, wiebelen met benen, friemelen aan haar.
- Het werk ziet er slordig uit, verscheurd papier, gekreukeld papier en geklieder.
- De leerlingen leveren aan het eind van de dag het werk niet in.
- De leerlingen vragen niet uit zichzelf om hulp.
- De leerlingen leveren hun werk niet in zoals afgesproken.

Dit zijn kenmerken van een werkhoudingsprobleem. Problemen die uiterlijk zichtbaar zijn. Naast deze kenmerken die zichtbaar zijn, kan ik ook voorbeelden opnoemen die te maken hebben met het zogeheten denkgedrag, zoals eerder genoemd in dit hoofdstuk (Timmerman, 2009).

- De leerlingen dromen weg.
- De leerlingen lopen vast in de oplossingen
- De leerlingen krabbelen op papier, raken in de war

Het komt voor dat leerlingen die met moeite of niet hun werk inleveren, zelden uit eigen beweging naar de leerkracht komen. Het initiatief ligt bij de leerkracht, we hebben een controlerende functie en hebben een kritische houding naar de leerling toe. Er zijn kinderen die eerst een afwachtende houding aannemen omdat ze misschien niet weten wat ze kunnen verwachten, of ze hebben misschien minder prettige ervaringen met eerdere gesprekken. (Wolters, 2011, p.77).

In sommige gevallen wordt er een handelingsplan gemaakt als het gaat om een combinatie leer- er gedragsprobleem. Leerkrachten gebruiken op onze school het sociaal-emotioneel leerlingvolgsysteem 'Op-School'. Dit is een digitaal leerlingvolgsysteem. Er worden handvatten aangereikt als je gegevens invoert voor een handelingsplan. In elk geval wordt er op mijn school uitgegaan van het 'leren Zelfstandig Werken'. Er is een plan uitgeschreven om dit schoolbreed aan te bieden. De werkwijze, de afspraken en regels voor de bovenbouw zien er als volgt uit, (de gehele lijst is te vinden in de bijlage nr.1 *Schoollijn Zelfstandig Werken P.H.Schreuderschool*) ;

Symbol; dobbelsteen

Symbolhantering; Rood= stil, Groen= samenwerken, ?= ik heb een vraag voor de leerkracht en een ander kind kan mijn niet helpen

Frequentie; minimaal 3 x per dag

Leerlijnen; rekenen, spelling, lezen, werken naar keuze, werken naar doelen

Taken; geïntegreerde weektaak, weektaak met doelen

Hulpmiddelen; dobbelsteen, groene werkmap, markering op de kasten voor spelletjes en zelfstandig werkmateriaal, klokjes op de computer, planbord

Vaste rondes; de leerkracht loopt vaste ronde bij start van de les en na 30 minuten

Werkplek; aan eigen tafel of aan een tafel van een klasgenoot van hetzelfde instructiegroepje

Lopen; tijdens instructiemoment niet naar de W.C. functioneel om materiaal uit de kast te pakken, computergebruik en hulp aan kind uit eigen instructiegroep

Praten; hulpvraag van kind uit eigen instructiegroep, bij spelen zachtjes praten met elkaar

Gebruik hulpmiddelen; taal- en rekenspelletjes, technisch lego en bouwmaterialen worden alleen gebruikt voor de weektaak tijdens zelfstandig werken

Planbord voor plannen instructiemomenten; leerlingen plannen zelf volgend instructiemoment en spreken elkaar daarop aan

Feedback van leerkracht; Na iedere les gedrag leerlingen bespreken ten aanzien van gebruik materialen, omgaan met uitgestelde aandacht, opruimen materiaal, gebruik planbord, inhoud van de taken, netheid van het werk, samenwerken, halen van doelen

In de praktijk spelen deze regels van Zelfstandig Werken een grote rol. Mijn onderzoek naar de mogelijke verbetering van de werkhouding is het ook van belang om kritisch de rol van de leerkracht onder de loep te leggen. De 9 cellen matrix van Dijkstra (z.j. in APS) is een handig formulier om het handelen van de leerkracht in kaart te krijgen. Deze matrix gaat namelijk over leerkrachtgedrag waarin drie basisbehoeften worden gekoppeld aan drie belangrijke onderdelen van het pedagogisch en didactisch handelen van de docent, namelijk de *interactie in de klas*, de *instructie* en de *klassenorganisatie*. Nadat ik het invullen bleek dat mijn verbeterpunten de volgende zijn; *leerlingen helpen reflecteren en leerlingen leren plannen*. Deze verbeterpunten neem ik mee in mijn praktijkonderzoek.

Dit schooljaar heb ik al een paar keer oplossingsgerichte gesprekken gevoerd met leerlingen met gedragsproblemen aan de hand van de vijftien stappen van Kids' Skills (Furman, 2007). Deze ervaring neem ik mee voor dit onderzoek.

2.3 Concretisering

Door dit onderzoek probeer ik de vergelijking in kaart te krijgen te brengen; begeleiding van leerlingen met werkhoudingproblemen zonder oplossingsgerichte benadering en vanuit hier het effect van de werkhouding te bepalen na een oplossingsgerichte begeleiding van deze leerlingen. Dit komt voort uit de deelvragen die concreet gemaakt zijn, om zo de beginsituatie goed in kaart te krijgen.

Mijn praktijkonderzoek gaat over de invloed van een oplossingsgerichte benadering van leerlingen met werkhoudingsproblemen met behulp van het programma Kids' Skills . Ik ga gegevens verzamelen om een beeld te krijgen van het zichtbare- en denkgedrag van de leerlingen met een zorgelijke werkhouding. Ik ga in kaart brengen hoeveel werk er daadwerkelijk wordt ingeleverd voor- en oplossingsgerichte communicatie. De oorzaak van de problemen neem ik niet mee in dit onderzoek.

Het is op de volgende manier te beschrijven;

Bij jongeren is het opmerken van microprogressie belangrijk: elke stap richting een gewenste toestand mag gezien en gewaardeerd worden. Het opmerken van kleine positieve veranderingen kan een versterkend en motiverend effect hebben.(Wolters, 2011, p.87).

Hoe beperk ik de verkenning?

Voor dit onderzoek beperk ik me tot de oplossingsgerichte aanpak Kids' Skills, andere methodes gericht op gedragsverbetering neem ik niet mee. Er zijn verschillende methodes te gebruiken als het gaat om werken aan gedragsverandering, de reden waarom ik gekozen heb is dat deze benadering te combineren is met het lesgeven. Het Zelfstandig Werken in de groep geeft mij de gelegenheid om de stappen van Kids' Skills met de leerlingen door te nemen. Dit is een uitgangspunt van mij; aan het werk met leerlingen *in* de groep en niet buiten de groep. Tevens zorgt het gebruik van dit programma er voor dat ik mijn benaderingsstijl aan moet passen.

De oplossingsgerichte begeleiding ga ik uitvoeren met drie leerlingen uit mijn eigen groep 8. Deze drie leerlingen hebben moeite met het opvolgen van de afspraken die gemaakt zijn als het gaat om het maken van een weektaak. Bij alle drie is er gemiddeld genomen sprake van een lege weektaak aan het einde van de week.

Ik beperk me tot de feitelijke verandering in de hoeveelheid ingeleverd werk voor en na de benadering van Kids' Skills. Hierbij stel ik mezelf niet de vraag naar de complexiteit, aard, lengte en tijdstip van de taak, omdat de leerling op zijn eigen niveau werkt en er rekening gehouden wordt met aanpak van leren aan de hand van invulling van Plan van Aanpak die is opgesteld voor elke leerling.

Wat wil ik naar aanleiding van mijn verkenning veranderen of verbeteren in mijn praktijk?

In principe is iedere leerkracht in het sbo in staat om onderwijs op maat te geven. Kinderen krijgen instructie op eigen niveau, er wordt waar nodig extra aandacht gegeven aan herhalen van de instructie en/of taakwerk aangepast. Dat is ook een van de redenen waarom een leerling geplaatst wordt in het speciaal onderwijs.

Mijn ervaring als leerkracht in het speciaal onderwijs (dertien jaar) is, dat er bij kinderen die moeite hebben met informatieverwerking aandacht behoeven in termen van 'succeservaring' laten ervaren.

Maar hoe ziet dat er uit; en hoe weinig is er bekend over hoe het kind er zelf over denkt. Wat is zijn/ haar gemoedstoestand. Met mijn praktijkonderzoek wil ik duidelijk in kaart krijgen middels oplossingsgerichte gesprekken -naast de gebruikelijke individuele aanpak voor leerlingen met werkhoudingsproblemen- wat kinderen wel kan motiveren om hun taakwerk te maken en in te leveren.

Hoofdstuk 3: Plan van aanpak

3.1 Analyse

Wat zijn de resultaten van mijn verkenning?

De aanpak, werkwijze en regels van het Zelfstandig Werken die worden gehanteerd bij ons op school, laat weinig tot geen verbetering zien van een positieve werkhouding. De leerling met een zorgelijke werkhouding kent wel de middelen en de regels van het Zelfstandig Werken maar heeft nog steeds moeite efficiënt werken, zoals bijvoorbeeld evenwichtigheid en controle op eigen werk. Dit gegeven heeft ervoor gezorgd dat ik literatuur en praktijkvoorbeelden naast elkaar heb gelegd over werkhoudingsproblemen. Dit in combinatie met de benadering van de leerkracht en een oplossingsgerichte manier van werken aan een doel, is mijn startpunt van dit onderzoek.

Werken in het speciaal basisonderwijs met kinderen die een goed gevuld dossier hebben maakt dat ik niet op zoek ben naar de oorzaak van het probleem. Ook al zou ik de oorzaak weten, dit verandert nog niets aan het werkhoudingsprobleem. Ik blijf dan met vragen zitten : 'Hoe krijg ik dit kind aan het werk?' of 'Hoe zorg ik ervoor dat hij zijn werk zelf controleert en inlevert?'.

Mijn praktijkervaring is dat er over het algemeen over kinderen wordt gepraat en zonder overleg met de leerlingen een handelingsplan wordt gemaakt. Deze manier van werken laat zien dat de begeleider de doelen zelf heeft bepaald en het kind wordt niet betrokken bij het proces van gedragsverbetering. Tevens wordt er in de benadering van leerlingen niet uitgegaan van de kracht van leerlingen, maar vooral uitgegaan van het probleem.

Ook mijn gedrag (leerkrachtgedrag) speelt een grote rol, het is van belang ook de rol van de leerkracht mee te nemen in dit onderzoek. Uit de literatuur blijkt elke keer weer dat het belangrijk is dat de leerkracht zijn interactiestijl overdenkt en dat een bepaalde manier van benaderen invloed kan hebben op het gedrag van het kind; bijvoorbeeld door te letten op de benadering en op taalgebruik.

Het belang van de dialoog en de houding van de leerkracht is belangrijk als het gaat om het begeleiden van leerlingen met een werkhoudingsprobleem.

Naast de theorie over communicatie is het belang van *oplossingsgericht werken* mee te nemen in dit onderzoek. Wolters (2011, p.82) omschreef het op de volgende manier:

Wanneer we vertrekken vanuit een positieve visie zoeken we naar goede redenen van gedrag. Dit geeft ruimte voor aanwezige andere mogelijkheden. We kunnen dan gaan zien dat een symptoom of bepaald gedrag een van de mogelijkheden is om met een situatie om te gaan.

Het is nu aan mij om ervoor te zorgen dat er een patroon doorbroken wordt (het patroon; wekelijks geen tot weinig werk inleveren met als gevolg een ontevredenheid aan de kant van de leerkracht). Het is een uitdaging om samen met de leerling te zoeken naar een kleine verandering om zo tot een werkbaar doel te komen. Zoeken naar wat werkt en de problematische interactie ombuigen naar een effectieve interactie.

3.2 Doelen

Wat zijn mijn doelen op langere termijn?

Naast het signaleren van een zorgelijke werkhouding en vervolgens een handelingsplan opstellen om te werken aan een verbetering van de werkhouding, het toevoegen van een overzichtelijke oplossingsgerichte aanpak. Hierdoor is het mogelijk om praktische tips voor leerkrachten in de bovenbouw te delen om in een relatief korte periode oplossingsgerichte handelingen te verrichten. Praten, samenwerken met de kinderen en niet communiceren over de kinderen op basis van emotie.

Als ik de doelen van mijn onderzoek SMARTI beschrijf zie het er als volgt uit;

S (specifiek): Verbetering van de werkhouding van leerlingen in het speciaal basisonderwijs

M (meetbaar): Leerlingen leveren (meer) werk in na de werk- en instructiemomenten

A (acceptabel): Leerlingen hebben inzicht in de problematiek omtrent werkhouding

R (realistisch): De leerling en leerkracht communiceren/ werken meer samen

T (tijdgebonden): Na een periode van observaties, vragenlijsten, bijhouden logboek en vier weken gesprekken met de leerlingen hebben de leerlingen mogelijk hun verdere schoolloopbaan baat bij de begeleiding van de werkhouding

I (inspirerend): De mogelijkheid bestaat om een vast gedragspatroon (niet of weinig werk inleveren) te doorbreken, daarmee kan de motivatie verhoogd worden bij de leerling en de ontevredenheid weggenomen worden bij de leerkracht

3.3 De onderzoeksgroep

Het onderzoeksdomein: drie leerlingen uit groep 8 in het speciaal basisonderwijs, de P.H.Schreuderschool. Deze leerlingen hebben allen een zorgelijke werkhouding. Naast het bekijken van hun gedrag op het gebied van de werkhouding, neem ik mijn eigen leerkrachtgedrag en twee collega's in de bovenbouw (groep 7 en 8).

Om tijd vrij te maken voor wat betreft observaties schakel ik de gedragsspecialist in van onze school en ik stem met mijn onderwijsassistent af wanneer ik observaties kan uitvoeren en de Kids' Skills gesprekken kan voeren met de kinderen.

3.4 De onderzoeksmethodes

Om gegevens zinvol te ordenen en te analyseren heb ik gekozen om de beginsituatie vast te stellen door middel van een tijdsteekproef om de werkhouding in kaart te brengen (concreet waarneembaar gedrag/ zichtbaar werkgedrag) . Ik ga een logboek bijhouden van de hoeveelheidwerk dat wordt ingeleverd, deze gegevens zullen aan het eind van het onderzoek te zien zijn in een grafiek.

Naast het noteren van zichtbaar werkgedrag ga ik middels een gevoelsmeter het denkgedrag van leerlingen proberen te noteren voor- en na de oplossingsgerichte begeleiding. Vragen naar denkgedrag (Timmerman, 2009) en de zelfbeeldschaal gebruik ik om dit te realiseren.

Ook is het van belang om de beginsituatie te beschrijven van de aanpak die *nu* gehanteerd wordt bij leerlingen met een zorgelijke werkhouding, om vervolgens de uitkomst te vergelijken. Daarnaast breng ik de handelingen en houding van de leerkrachten in de bovenbouw in kaart middels een vragenlijst.

Naast het aanbieden van het programma Kids' Skills voor een periode van vier weken zal ik de nadruk leggen op relatievragen om de motivatie te verhogen (Wolters, 2011).

Hoe ga ik de verzamelde onderzoeksgegevens analyseren?

Als eerste ga ik informatie verzamelen, dan ga ik de informatie verwerken en vervolgens kan ik de informatie gebruiken om met collega's te delen. Een onderzoekscyclus bestaat namelijk uit drie fasen (Kallenberg, Koster, Onstenk, Scheepsma, 2010).

Ik ga de beginsituatie vaststellen door een overzicht te maken van twee onderwerpen;

1. *werkhouding leerlingen* (taakgedrag en denkgedrag)
 - met behulp van de tijdsteekproef, een observatielijst, een invulformulier van denkgedrag en een zelfbeeldschaal
2. *aanpak van leerkrachten* aangaande 'werkhoudingsprobleem'
 - met behulp van een vragenlijst voor leerkrachten en een verslag over de plan van aanpak

Na het vaststellen van de beginsituatie ga ik vier weken lang met de drie leerlingen met een werkhoudingsprobleem Kids' Skills gesprekken voeren. Na deze periode ga ik bovengenoemde onderwerpen (1) weer meten;

- de tijdsteekproef
- observatielijst
- zelfbeeldschaal

Aan het eind zal ik middels grafieken kunnen laten zien wat er veranderd is aan de werkhouding (taak- en denkgedrag) van de leerlingen na het inzetten van de methode Kids' Skills.

3.5 Tijdspad

Bovengenoemde methodes, steekproeven, vragenlijsten en gesprekken heb ik verwerkt in een overzicht. Mijn concrete tijdsplanning ziet er als volgt uit;

Februari:

Hoofdstuk 1,2 en 3 afronden.

- *1^e week februari:* Overleg gedragsspecialist. Vragenlijst maken voor leerkrachten.
- *2^e week februari:* Gegevens verzamelen van de aanpak, hoe er nu gehandeld wordt en een handelingsplan beschrijven van een leerling met een werkhoudingsprobleem (beginsituatie werkhoudingsproblemen vaststellen).
- *3^e week februari:* Vervolg beginsituatie in kaart brengen.
- *4^e week februari:* Leerkrachtvragenlijsten zijn ingevuld. Logboek bijhouden van de hoeveelheid werk dat leerlingen inleveren na Zelfstandig Werken.

Maart:

Hoofdstuk 1, 2 en 3 inleveren. Start hoofdstuk 4.

- *1^e week maart:* H1, H2, H3 afronden. Beginsituatie aanpak en houding leerkracht klaar. Start tijdsteekproef. Vervolg bijhouden logboek. Zelfbeeldschaal (nulmeting). Observatielijst invullen (nulmeting)
- *2^e week maart:* Kids' Skills materiaal verzamelen (stickervellen, A3 formaat overzicht Kids' Skills)..
- *3^e week maart:* Vervolg logboek bijhouden ingeleverd werk. Vragen naar denkgedrag.
- *4^e week maart:* Start Kids' Skills gesprekken.

April:

Hoofdstuk 4 Uitvoering afronden.

- *1^e week april:* Vervolg Kids' Skills gesprekken. Bijhouden logboek.
- *2^e week april:* Vervolg Kids' Skills gesprekken. Bijhouden logboek.
- *3^e week april:* Vervolg Kids' Skills gesprekken. Bijhouden logboek.

- *4^e week april:* Observatielijst invullen (eindmeting). Zelfbeeldschaal (eindmeting). Grafieken en schema's maken van verzamelde gegevens. Hoofdstuk 4 Uitvoering afronden.

Mei:

Hoofdstuk 5 Conclusie en Reflectie afronden.

- *1^e week mei: Conclusie op papier*
- *2^e week mei: Reflectie op papier*
- *3^e week mei: Conceptversie inleveren*
- *4^e week mei: Eindversie praktijkonderzoek inleveren*

Hoofdstuk 4: Uitvoering en resultaten

4.1 Beginsituatie omgaan met werkhoudingsproblemen

Allereerst heb ik me voor mijn onderzoek gericht op de beginsituatie van het onderwerp ‘omgaan met leerlingen met een werkhoudingsprobleem’. Ik heb een vragenlijst gemaakt voor leerkrachten waarin de vragen onderverdeeld zijn in twee hoofdonderwerpen, namelijk; aanpak en houding ten aanzien van leerlingen met een werkhoudingsprobleem. Vier leerkrachten uit de bovenbouw (waaronder ikzelf) hebben deze lijst ingevuld. De score ziet er als volgt uit:

Tabel 1: vragenlijst leerkrachten

1. Aanpak t.a.v. leerlingen met een werkhoudingsprobleem

	ja	nee
Ik signaleer een werkhoudingsprobleem	4	0
Ik maak een handelingsplan	4	0
Ik evalueer regelmatig het handelingsplan	3	1
Ik overleg met de leerling de doelen	3	1
Ik stel zelf het handelingsplan op	4	0
Ik weet wat de oorzaak is van het probleem	0	4
Ik geef feedback over de werkhouding	4	0
Ik communiceer met de leerling	4	0
Ik pas de weektaak aan	4	0
Ik laat de leerling in zijn eigen tempo werken	3	1
Ik geef hem extra hulpmiddelen	3	1
Ik observeer de leerling regelmatig	4	0
Ik koppel hem aan een sterke leerling	3	1

2. Houding t.a.v. leerlingen met werkhoudingsproblemen

	JA	NEE
Ik bied de leerstof op een rustige manier aan	4	0
Ik uit mijn tevredenheid	4	0
Ik kan het werkhoudingsprobleem accepteren	3	1
Ik laat wisselende reactiepatronen zien	2	2
Ik geef de leerling meer aandacht dan gemiddeld	2	2
Ik geef complimenten	4	0
Ik besteed aandacht wat goed gaat	4	0
Ik spreek over het probleem in de groep	4	0
Ik luister altijd naar de leerling	2	2
Ik respecteer als hij afhaakt	0	4

Op acht van de dertien uitspraken op het gebied van 'aanpak' hanteren drie van de vier leerkrachten dezelfde aanpak. Wat betreft de houding liggen op zes van de tien onderdelen drie van de vier leerkrachten op een lijn.

Naast het verzamelen van gegevens om duidelijkheid te verschaffen over leerkrachtgedrag heb ik gegevens op een rijtje gezet van een handelingsplan van een leerling met een werkhoudingsprobleem zoals wij die uitvoeren op onze school met behulp van ons digitaal sociaal-emotioneel leerlingvolgsysteem 'Op-School'. Dit volgsysteem zorgt ervoor dat een leerkracht twee keer in het jaar elke leerling screent. De leerkracht kiest zelf of er reden tot extra actie is. Als er een 'ja' ingevuld wordt, kom je automatisch in een vragenlijst over Inschatting zelfbeeld, indicatie en bepaling overheersend gevoel terecht. Vervolgens kun je een plan kiezen. Als het gaat om een kind met een werkhoudingsprobleem kies je voor Plan 2: Stimuleren. Het handelingsplan geeft vervolgens voorbeelden van handelingen die je moet doen om de leerling te begeleiden;

- Helpen;....
- Beloningsysteem;....
- Aandachtspunten; niet opjatten,,
- Acties bij negatief gedrag;....,
- Is er extern hulpverlening nodig? nee/ ja
- Evaluatievraag;....
- Wijze van evaluatie;....
- Evaluatiedatum;....
- Evaluatieantwoord;....
- Voortgang van HP?....

Dit geeft een helder beeld van de beginsituatie van onze manier van omgaan met leerlingen met een werkhoudingsprobleem.

Om te checken hoeveel werk er effectief wordt gemaakt, ingeleverd en nagekeken, heb ik vanaf het begin een logboek bijgehouden van de weektaak* van de drie leerlingen die onderdeel zijn van mijn onderzoek. De leerlingen zijn L, Kr en Km genoemd. Het overzicht ziet er als volgt uit na het bijhouden van het logboek.

*Ik heb een voorbeeld van een weektaak toegevoegd aan de bijlagen (nr. 2).

Tabel 2: logboek weektaak leerlingen

naam	L	Kr	Km
datum			
20-feb	0	0	0
27-feb	0	3	3
5-mrt	1	0	1
12-mrt	5	7	4
19-mrt	1	2	2
26-mrt	0	8	1
2-apr	2	1	0
9-apr	2	1	0
16-apr	6	3	0
23-apr	4	3	2

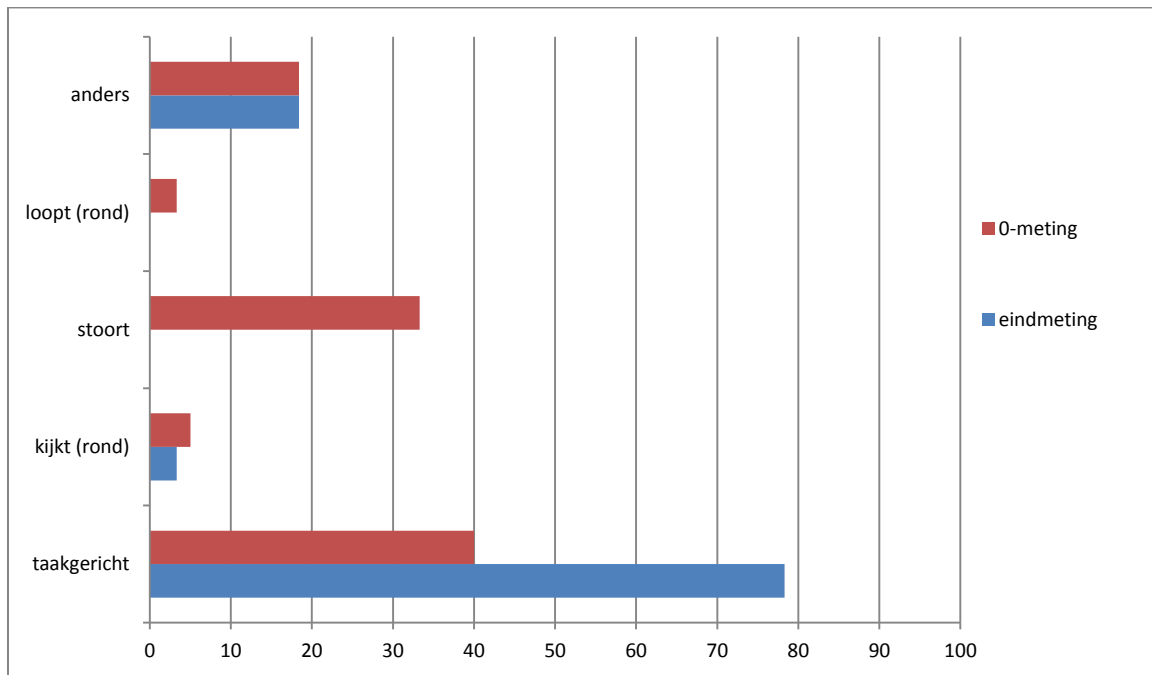
Aan het begin heeft niemand een onderdeel in de weektaak af laten tekenen. Vier weken later hebben de leerlingen verschillende taken af laten tekenen. Aan het eind van het onderzoek hebben alle drie de leerlingen krullen in hun weektaak. Leerling 'Km' heeft gedurende het onderzoek wel gewerkt tijdens de werklessen maar heeft het drie weken niet laten aftekenen.

4.2 Nulmeting en eindmeting onderzoeksmethodes

4.2.1 Tijdsteekproef

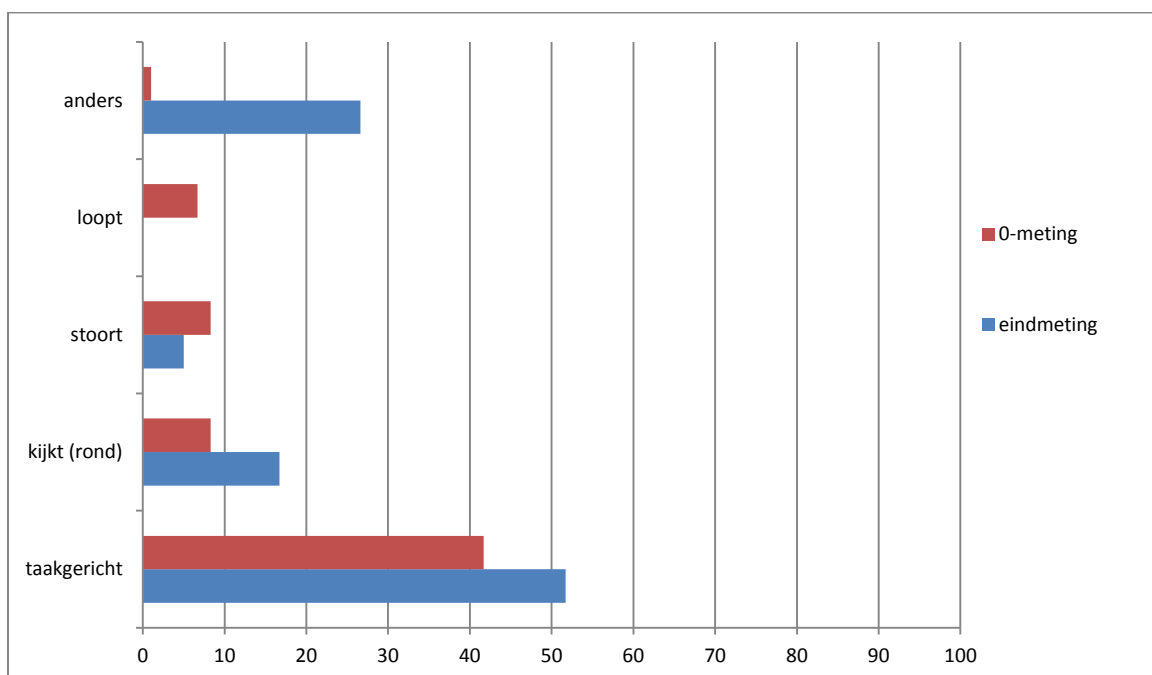
Ik heb bij de drie leerlingen een tijdsteekproef gedaan in de derde week van maart (nulmeting) en vervolgens weer in de vierde week van april (eindmeting). Ik heb deze proef gebruikt om een goed beeld te krijgen van het gedrag van de leerling tijdens het 'zelfstandig werken'. De grafiek laat zien wat de uitkomsten zijn;

Grafiek 1: Tijdsteekproef leerling L

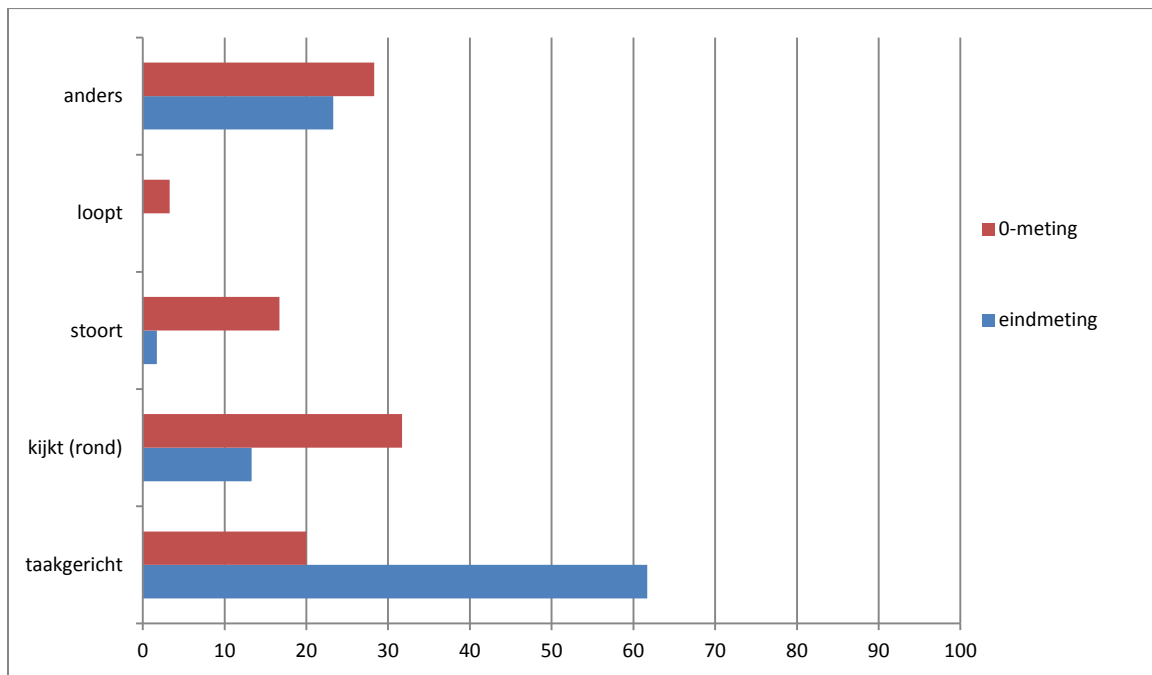
De eindmeting laat zien dat rondkijken, storen en rondlopen is gedaald in procenten. 'Iets anders doen' tijdens de werkles is onveranderlijk. De taakgerichtheid is gestegen van 40% naar 78%.

Grafiek 2: Tijdsteekproef leerling: Kr

De eindmeting van 'Kr' laat zien dat rondlopen en storen gedaald is in procenten. Iets anders doen en rondkijken is gestegen. De taakgerichtheid van deze leerling is gestegen van 42% naar 52%.

Grafiek 3: Tijdsteekproef leerling: Km

Dit overzicht laat zien dat 'iets anders doen tijdens de werkles, rondlopen, storen en rondkijken verminderd is en dat de taakgerichtheid is gestegen van 20% naar 62%.

Op het formulier van de tijdsteekproef* is er ruimte voor opmerkingen, uitspraken die hier genoteerd zijn; praat met klasgenoten, pulkt aan spullen, rommelt in laatje, staart voor zich uit, schrijft briefje voor klasgenoot, dromerig, maakt tekening,

* Een tijdsteekproef- formulier is toegevoegd in de bijlagen (nr. 3).

4.2.2 Zelfbeeldschaal

Ik heb een zelfbeeldschaalmodel laten invullen door de leerlingen om aan te tonen of er een verandering is van het zelfbeeld na de Kids' Skills gesprekken. De eerste formulieren zijn 16 maart ingevuld (nulmeting) en de tweede formulieren zijn 27 april ingevuld. Alle gegevens van de nulmeting en de eindmeting zijn te zien in bijlage nr.4.(totaliteit verzamelde gegevens zelfbeeldschaal).

In het onderstaand tabel zijn de antwoorden te zien van de vragen;

Tabel 3: Zelfbeeldschaal

	0-meting		eindmeting	
	ja	nee	ja	nee
Ik kan goed samenwerken	3	(-)	3	(-)
Ik begrijp de lesstof	3	(-)	2	1
Ik werk snel	1	2	(-)	3
Ik werk netjes	1	2	1	2
Ik vind het leuk om te werken	1	2	1	2
Ik lever mijn werk altijd in	(-)	3	(-)	3
Ik kan goed naar de leerkracht luisteren	3	(-)	3	(-)
Ik denk aan andere dingen tijdens de werkles	3	(-)	2	1
Ik speel liever dan dat ik werk	1	2	1	2

Notitie: De vraag “Ga je nog vooruit” horende bij elke uitspraak werd in alle gevallen beantwoord met JA(eindmeting).

De antwoorden van de nulmeting en de eindmeting zijn op twee antwoorden na hetzelfde. Alle drie de leerlingen geven aan dat ze goed kunnen samenwerken, de lesstof begrijpen, hun werk niet altijd inleveren, goed naar de leerkracht kunnen luisteren en aan andere dingen denken tijdens de werkles (nulmeting).

De antwoorden van de eindmeting laat zien dat een leerling de lesstof niet heeft begrepen en dat hij niet aan iets anders denkt tijdens de werkles.

4.2.3 Observatielijst taakgedrag

De leerlingen zijn in de derde week van maart geobserveerd (nulmeting) tijdens het zelfstandig werk en in de laatste week van april heb ik deze observatielijst weer gebruikt (eindmeting). Ik heb de gegevens van de drie leerlingen verwerkt in twee overzichten.

Tabel 4: Observatielijst nulmeting

1= duidelijk aanwezig

2= aanwezig, maar niet duidelijk

3= niet of vrijwel niet aanwezig

	1	2	3
aandacht			
De leerling let goed op tijdens de instructie		2	1
Tijdens de werkles laat hij zich nauwelijks afleiden		2	1
Zijn werktempo is rustig en evenwichtig		2	1
Hij praat niet tijdens de werkles	2	1	
Hij blijft de hele werkles aan het werk		2	1
zelfstandigheid			
Hij begint zo snel mogelijk na de instructie te werken		3	
Hij vraagt zelf om hulp indien nodig		2	1
Hij schakelt makkelijk van de ene naar andere activiteit	1	2	
Hij stelt zich onafhankelijk op	2	1	
Hij levert werk in na de werkles		2	1
werkverzorging en controle			
Hij controleert materiaal alvorens te beginnen		1	2
Hij werkt nauwkeurig		1	2
Hij controleert eigen werk voordat het ingeleverd wordt		2	1
Hij maakt werk af		1	2
Het werk ziet er netjes uit		3	
organiseren			
Heeft benodigd materiaal paraat		3	
Schriften en boeken liggen op de goeie plek		2	1
Hij herinnert zich wat hij van plan was		3	
Hij werkt aan 1 ding, niet aan meerdere dingen tegelijk	1	2	

Tabel 5: *Observatielijst eindmeting*

1= duidelijk aanwezig

2= aanwezig, maar niet duidelijk

3= niet of vrijwel niet aanwezig

	1	2	3
aandacht			
De leerling let goed op tijdens de instructie	2	1	
Tijdens de werkles laat hij zich nauwelijks afleiden	1	2	
Zijn werktempo is rustig en evenwichtig	2	1	
Hij praat niet tijdens de werkles	2	1	
Hij blijft de hele werkles aan het werk		3	
zelfstandigheid			
Hij begint zo snel mogelijk na de instructie te werken		3	
Hij vraagt zelf om hulp indien nodig	1	1	1
Hij schakelt makkelijk van de ene naar andere activiteit		3	
Hij stelt zich onafhankelijk op	1	2	
Hij levert werk in na de werkles		3	
werkverzorging en controle			
Hij controleert materiaal alvorens te beginnen		2	1
Hij werkt nauwkeurig		3	
Hij controleert eigen werk voordat het ingeleverd wordt		3	
Hij maakt werk af	2	1	
Het werk ziet er netjes uit	1	2	
organiseren			
Heeft benodigd materiaal paraat		3	
Schriften en boeken liggen op de goeie plek		3	
Hij herinnert zich wat hij van plan was		3	
Hij werkt aan 1 ding, niet aan meerdere dingen tegelijk	2	1	

In het schema van de nulmeting wordt elf keer genoteerd dat een leerling (of meer leerlingen) een 'goede' werkhoudingvaardigheid niet of vrijwel niet laat zien , in de eindmeting wordt dat nog maar twee keer genoteerd.

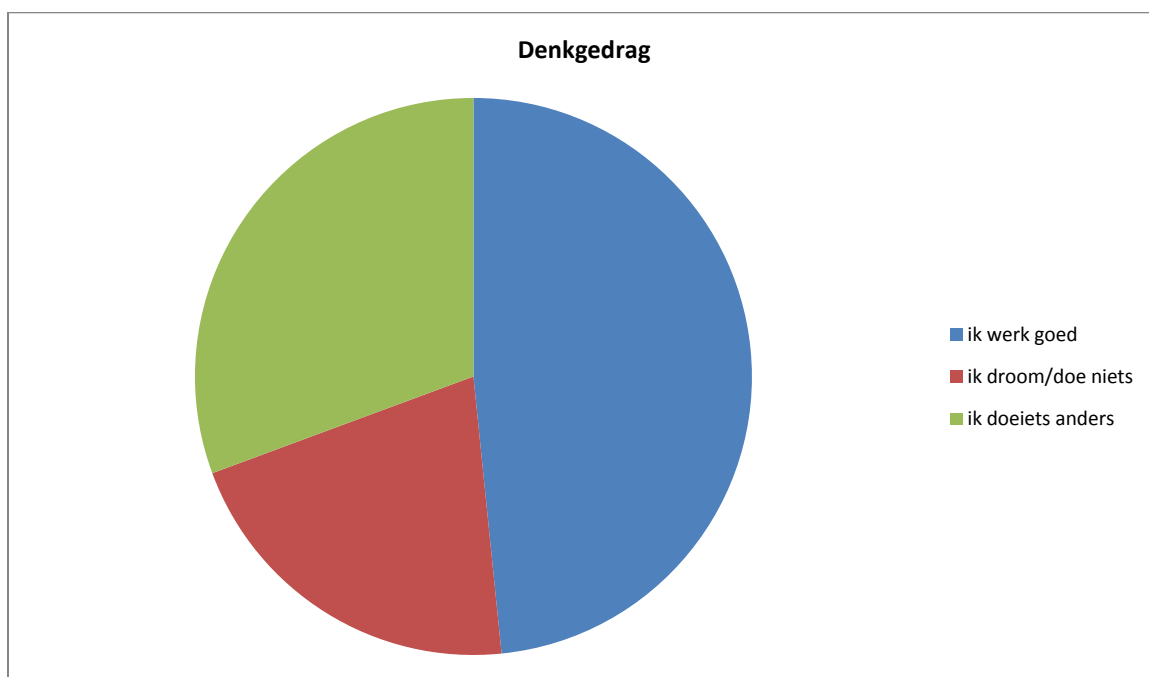
4.2.4 Denkgedrag thermometer

De leerlingen hebben de eerste week van het onderzoek (halverwege de maand maart) elke dag na het zelfstandig werken thermometers ingekleurd naar aanleiding van drie uitspraken; 1. Ik werk goed, 2. Ik droom/doe niets, 3. Ik doe iets anders.

Deze thermometers hebben ze ook weer de laatste week elke dag ingekleurd. Ik heb de gegevens naast elkaar gelegd en het gemiddelde is te zien in een grafiek van de nulmeting en een grafiek van de eindmeting.

Een voorbeeld van zo'n invulblad (thermometer) heb ik in de bijlage toegevoegd (nr.6).

Grafiek 4: Denkgedrag nulmeting

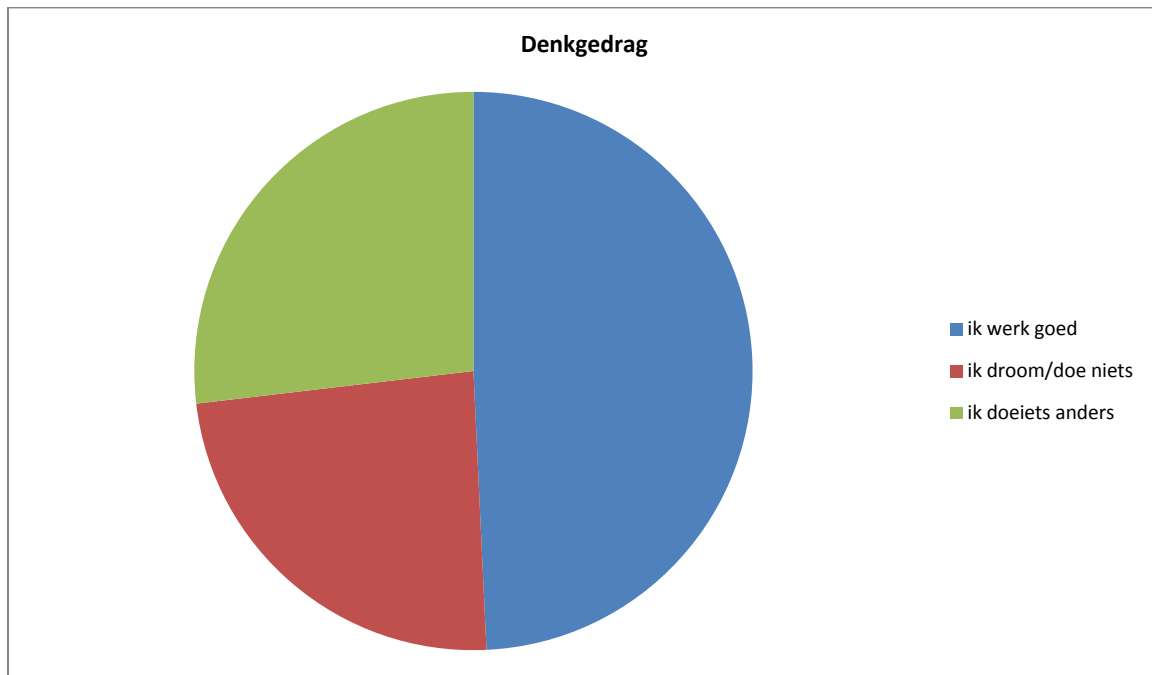
De leerlingen hebben gedurende een week lang elke dag met behulp van een thermometer van één tot vijf het volgende ingevuld; het gemiddelde kwam uit op;

Ik werk goed; 3

Ik droom/doe niets; 1,3

Ik doe iets anders; 1,9

Grafiek 6: Denkgedrag eindmeting

De eindmeting laat zien dat de leerlingen op een schaal van één tot vijf zichzelf voor 'goed werken', 'dromen/niets doen' en 'iets anders doen', de volgende cijfers hebben gegeven (het gemiddelde);

Ik werk goed; 3,3

Ik droom/doe niets; 1,6

Ik doe iets anders; 1,8

4.4 Kids' Skills gesprekken

Aan het begin van mijn onderzoek heb ik voor elke leerling een setje kaarten gemaakt met op elke kaart een stap van de methode Kids' Skills. In de eerste week heb ik alle drie leerlingen uitgenodigd voor een inleidend gesprek over deze methode. Vervolgens heb ik per leerling een aantal stappen uitgebreid doorgenomen, sommige stappen heb ik samengevoegd of weggelaten (-). Elke daarop volgende week heb ik apart met elke leerling een gesprek gehad over de stappen, daarnaast heb ik ze de mogelijkheid geboden om op andere momenten met elkaar te praten over de stappen zonder mijn begeleiding. Op sommige vragen is er een antwoord te noteren, die ik op de achterkant van het kaartje heb gezet. Hieronder noteer ik alle stappen en de antwoorden van de kinderen;

1. Zet een probleem om in een vaardigheden die het kind kan leren.

L: Ik lever elke dag mijn werk in

Kr: Ik heb een betere werkhouding

Km: Ik lever elke dag mijn werk in

2. Bespreek met het kind welke vaardigheid hij wil leren. (zie stap 1)

3. Laat het kind zien welke voordelen het hem zelf en anderen oplevert, als hij de vaardigheid beheerst.

L: Ik kan sneller werken

Kr: Ik leer meer en hou meer tijd over voor leuke dingen

Km: Ik leer meer, heb meer tijd voor mezelf, Zelfstandig Werken wordt leuker

4. Laat het kind zijn vaardigheid een naam geven.

L: Snelle Jelle

Kr: -

Km: -

5. Vraag het kind een totemfiguur te kiezen, dat hem kan helpen bij het leren van de vaardigheid.

L: Messi

Kr: -

Km: -

6. Help het kind supporters te vinden.

L: Ahmet helpt mij

Kr: Sollivienne helpt mij

Km: Ramazan en de juf helpen mij

7. Vraag aan de supporters het kind te vertellen, waarom zij erop vertrouwen dat hij de vaardigheid kan leren.

8. Maak met het kind een plan hoe hij zijn succes gaat vieren, als hij de vaardigheid beheerst.

L: klusjes doen met Meester Cor

Kr: Assistent zijn van juf Angelina

Km: een extra gymles

9. Vraag het kind je te laten zien hoe hij zich gedraagt, als hij de vaardigheid heeft geleerd.

L: Ik gedraag me goed tijdens Zelfstandig Werken

Kr: Ik speel vaker met speelmateriaal

Km: Ik speel vaker met speelmateriaal

10. Help het kind aan anderen uit te leggen welke vaardigheid hij aan het leren is.

11. Geef het kind kansen zijn vaardigheid te oefenen, zodat hij kan laten zien hoe goed hij al is.

L: Ik wil elke dag oefenen

Kr: Ik wil elk dag oefenen

Km: Ik wil elke dag oefenen

12. Laat het kind je vertellen hoe hij eraan herinnerd wil worden, als hij de vaardigheid vergeet.

L: Een papiertje op mijn tafel helpt mij om mijn vaardigheid te leren

Kr: Juf geeft mij een schouderklopje als ik vergeet te werken

Km: Een papiertje op mijn tafel helpt mij om mijn vaardigheid te leren

13. Vraag het kind alle supporters te bedanken, wanneer het tijd is voor een feestje (-).

14. Geef het kind een kans zijn vaardigheid aan andere kinderen te leren.

15. Overleg met het kind welke nieuwe vaardigheid hij nu wil leren (-).

Hoofdstuk 5: Conclusie, Reflectie en Discussie

5.1. Conclusies uit het praktijkonderzoek

De deelvragen die gesteld zijn aan het begin van dit onderzoek kunnen nu beantwoord worden en dan als eerste is te noemen dat de beginsituatie van de begeleiding van leerlingen met werkhoudingsproblemen in het speciaal basisonderwijs in de bovenbouw is vastgesteld. De leerkrachten signaleren het probleem, houden rekening met het tempo en zetten acties in zoals; koppelen aan een sterke leerling, het gebruik van extra hulpmiddelen. De leerkrachten geven allen aan te communiceren met de betreffende leerling en er wordt een handelingsplan gemaakt in overleg met de leerling. Daarentegen is er niet een leerkracht die noteert de oorzaak te weten, dat past bij mijn insteek voor dit onderzoek naar aanleiding van de basisprincipes van oplossingsgericht werken. Naast de notities over de aanpak van leerkrachten kan het volgende gezegd worden; de leerkrachten richten zich op dat wat goed gaat en er worden complimenten gegeven. In geen geval wordt er genoeg genomen als de leerling afhaakt. Er wordt een handelingsplan opgesteld waarin staat hoe het kind geholpen wordt, wat de aandachtspunten zijn, inclusief een evaluatievraag, evaluatiedatum.

Concluderend kan ik stellen dat de vragenlijst voor de leerkrachten duidelijkheid heeft verschaft over belangrijke fases van de begeleiding van leerlingen met een werkhoudingsprobleem. Er worden in onze beginsituatie al een aantal handelingen uit het oplossingsgerichte gedachtegoed gebruikt. Er kan nu dus gezegd worden dat de begeleiding zoals hierboven beschreven is en na gebruik van het leerlingvolgsysteem (ook al is het digitaal leerlingvolgsysteem overzichtelijk, gestructureerd en volledig) niet automatisch leidt tot een verbetering van de werkhouding.

De stand van zaken wat betreft de problematische werkhouding nadat de interventie Kids' Skills is ingezet; als ik het resultaat van 'ingeleverd werk' afzet tegen eerdere resultaten zonder het gebruik van Kids' Skills valt vooral op dat gegevens van de tijdsteeekproef laten zien dat de taakgerichtheid in alle drie de gevallen is toegenomen. Twee leerlingen zelfs met een overduidelijke verbetering (van 40% naar 78% en van 20% naar 60% taakgerichtheid). In alle gevallen wordt er in de eerste meting nog door de klas gelopen en de gegevens van de eindmeting laten zien dat niemand meer door de klas loopt tijdens het zelfstandig werken en het storen van klasgenoten is verminderd. Het logboek van 'ingeleverd werk' laat zien dat dat bij een leerling niet heeft geleid tot inleveren van werk. Twee leerlingen hebben er in de laatste vier weken wel voor gezorgd dat ze hun werk inleveren, na laten kijken en zorgen dat hun weektaak wordt afgetekend.

Uit de gegevens van de Zelfbeeldschaal blijkt dat de leerlingen een reëel beeld hebben van zichzelf als het gaat om hun tempo, netheid, het inleveren van hun werk. Dit beeld is nagenoeg hetzelfde bij de nulmeting als bij de eindmeting; de Kids' Skills gesprekken hebben geen invloed op hun zelfbeeld kan nu gezegd worden.

De leerlingen waren vooraf en nadien positief gestemd over mogelijke verbetering van werkhouding in de toekomst. Ook geven de uitkomsten van de zelfbeeldschaal aan dat de leerlingen vinden dat ze goed kunnen luisteren naar de leerkracht en dat past weer bij de antwoorden van de antwoorden van de leerkrachten.

Als ik de uitkomsten samenvat van de observatielijst dan kan ik zeggen dat er op negen punten verdeeld over 4 gebieden een vooruitgang is genoteerd zoals de aandacht tijdens de werkles, de zelfstandigheid, de werkverzorging/controle en organiseren.

Tijdens het onderzoek is bij de begeleiding nadrukkelijk ingezet op de leerlingen bewust laten worden van hun manier van werken, mede door het laten invullen van de thermometer. Hierdoor kan het denkgedrag als volgt beschreven worden; de leerlingen geven aan dat ze iets meer aan het werk zijn en iets minder 'niets doen' na het inzetten van de methode Kids' Skills. Het verschil is minimaal.

De methode van Kids' Skills en mijn manier van aanbieden heeft er voor gezorgd dat de leerlingen een actieve rol hebben gespeeld tijdens het onderzoek. Ze waren allen erg bereid om mee te werken en voelden zich serieus genomen. Dit had ook een positieve invloed op de rest van de groep, andere kinderen wilden ook graag bij de onderzoeksgroep horen. De kinderen pakten de opdrachten goed op en ze hoefden niet herinnerd worden aan het bijhouden van de thermometers. De gesprekken waren zinvol omdat er gefocust werd op een vaardigheid in plaats van op een probleem.

5.2. Aanbevelingen met betrekking tot mijn praktijk

Alhoewel de gesprekken van Kids' Skills talig zijn, kunnen de stappen goed besproken worden met leerlingen in de bovenbouw. Ik heb de stappen doorgenomen met leerlingen in groep 8 en zo heb ik ondervonden dat het goed is opgepakt door deze leerlingen.

In mijn praktijksituatie wordt er het leerlingvolgsysteem gebruikt en daarin wordt het gebruik van Kids' Skills gesprekken niet genoemd als hulpmiddel om de taakgerichtheid te verbeteren. In onze school kan via de intern begeleider het inzetten van de Kids' Skills gesprekken wel geadviseerd worden. Ook de ambulante begeleiders van onze school die leerkrachten in het basisonderwijs begeleiden met een hulpvraag op het gebied van werkhouding kunnen dit advies uitbrengen. Een andere mogelijkheid is om in de werkgroep 'zelfstandig werken' uit te leggen dat deze interventie op de weektaak genoteerd kan worden bij leerlingen met een werkhoudingsprobleem.

De belangrijkste uitgangspunten voor verder handelen is dat er in respectievelijk weinig tijd leerlingen in een subgroep in de groep begeleid kunnen worden met behulp van de 15 stappen van Kids' Skills. Leerlingen kunnen ook zonder begeleiding in gesprek met hun klasgenoten over de aanpak. Door het enthousiasme van de leerlingen (mede door de bewustwording van de leerling dat ze werken aan een vaardigheid en niet bezig zijn met een probleem) wordt er tegelijkertijd gewerkt aan een goed contact tussen de leerkracht en de leerlingen.

5.3. Aanbevelingen met betrekking tot de theorie

De theorie geeft aan dat je met kinderen vanaf 12 jaar de methode Mission Possible (de variant voor jongeren) kunt gebruiken. In het speciaal onderwijs is juist Kids' Skills te gebruiken voor deze leeftijdsgroep met een goede begeleiding en voor jonge kinderen in het SBO is ook Kids' Skills nog erg talig.

Dit onderzoek heeft geleid tot het aantonen van de combinatie oplossingsgericht werken en het verbeteren van de werkhouding. Over de samenwerking heb ik niet veel terug kunnen vinden in de literatuur maar dat onderwerp viel mij juist op. Kinderen zijn in staat om flexibel om te gaan met verandering en kunnen dit met klasgenoten bespreken. De veerkracht en de positieve verwachting over verbetering van de werkhouding bij de leerlingen zijn opmerkingen die ik graag wil noemen. Ik kan beamen dat in plaats van de neiging te hebben om te zoeken naar oorzaken, dat staat dan tegelijkertijd het zoeken naar oplossingen in de weg.

5.4. Mijn eigen professionele identiteitsontwikkeling

Door het opzetten van dit onderzoek heb ik vooral kunnen oefenen met het voeren van oplossingsgerichte gesprekken en dan met name het luisteren naar kinderen in plaats van zelf invullen van de oplossing plus de leerlingen te helpen op te staan voor nieuwe leerervaringen. Maar vooral de bewustwording van het feit dat ik als leerkracht de neiging had om ook nog wel eens te denken dat het kind 'onwillig is', en dat ik actie moet ondernemen om een kind aan het werk te krijgen is te noteren. Ik heb niet alleen geleerd om data te verzamelen maar vooral verbanden te leggen tussen theorie, praktijk en mijn eigen rol. In het begin leek het me tijdrovend om een plan op te zetten en uit te voeren maar naarmate het onderzoek vorderde kwam ik tot het inzicht dat een kleine verandering in de dagelijkse omgang kan leiden tot verrassende 'moves' van leerlingen. Ook al wordt er in het speciaal onderwijs al ingespeeld op de verschillen tussen de leerlingen, in deze setting is er ook een vast patroon te herkennen bij mezelf en is het soms lastig om daar van af te wijken.

5.5. Verdere discussie

Als eerste wil ik hier de aantekening noteren dat er met voorzichtigheid gegeneraliseerd moet worden naar de hele doelgroep vanwege mijn kleine onderzoeksgroep. Tegelijkertijd zijn de leerlingen wel typerend voor de doelgroep waarmee gewerkt wordt in het sbo, dus lijkt het me van belang wel iets te doen met de positieve uitkomsten als het gaat om de verbetering van de taakgerichtheid.

Het bevragen van denkgedrag gaf mij meer informatie dan enkel observeren van zichtbaar taakgedrag, maar de interpretatie blijft afhangen van verschillende factoren zoals bijvoorbeeld de momentopnames van de tijdsteekproef (tijdens het tweede observatiemoment was er een leerling afwezig die naast de leerling zit die ik observeer en waar betreffende leerling vaak mee kletst) en dat er minder door de klas gelopen wordt kan iets zeggen over het klassenmanagement van de leerkracht en niet zozeer over de invloed van de Kids' Skills gesprekken.

Gedurende het onderzoek heb ik me wel afgevraagd of alles even relevant is zoals bijvoorbeeld de aanpak en houding van de leerkrachten in de bovenbouw, volgend schooljaar ziet de bezetting er mogelijk anders uit en dan kan het zomaar zijn dat er leerkrachten aan het werk zijn die minder oplossingsgericht te werk gaan.

Het is van belang om er niet vanzelfsprekend vanuit te gaan dat de leerlingen die de lijsten ingevuld hebben (de thermometer en de zelfbeeldschaal) alle details goed begrepen hebben, de mogelijkheid bestaat dat er ingevuld is met twijfel en geen navraag is gedaan.

Als laatste is hier te noemen dat er niet vanzelfsprekend van uitgegaan kan worden dat de vooruitgang op verschillende gebieden van blijvende aard is. Voor de volledigheid is het aan te bevelen om te kijken naar onderwerpen als aandacht, zelfstandigheid, werkverzorging en organiseren na een periode zonder intensieve gebruik van de methode Kids' Skills.

Literatuur:

- Bruin, L. de (2011). *Veranderen in 333 vragen*. Amsterdam: Hogrefe.
- Dijkstra, R. (artikel van APS). *Krachtig leren; adaptief onderwijs*.
- Egan, G. (2007). *Deskundig hulpverlenen*. Assen: van Gorcum.
- Furman, B. (2007). *Kids' Skills Op speelse wijze vaardigheden ontwikkelen bij kinderen*. Soest: Nelissen.
- Harinck, F. (2007). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Janssens, H. (z.j). *Werkhoudingsproblemen (cursusmateriaal)*.
- Janssens, H. (2003). *Gedrags- en werkhoudingsproblemen & Zorgverbreding*. Doetinchem: IJsselgroep Son.
- Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J., Scheepsma. (2010). *Ontwikkeling door onderzoek*. Baarn/Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff.
- Timmerman, K. (2009). *Kinderen met aandachts- en werkhoudingsproblemen*. Leuven/ Den Haag: Acco.
- Wolters, C. (2011). *Oplossingsgericht aan het werk met kinderen en jongeren*. Pica.
- Wolf, K. van der & Beukering, T. van (2009). *Gedragsproblemen in scholen*. Leuven/ Den Haag: Acco.

Bijlagen:

Bijlage 1: Schoollijn Zelfstandig Werken P.H.Schreuderschool

Zelfstandig werken

*Schoollijn van PH Schreuderschool
vanaf groep 4/5
versie november 2011*

Algemeen

Item	Onderbouw 4/5	Middenbouw 5/6 en 6	Bovenbouw 7 en 8
<i>Symbol</i>	dobbelsteen	dobbelsteen	dobbelsteen
<i>Symbol- hantering</i>	Eerste 5 minuten alle dobbelstenen op rood om aandacht te richten op ZW Rood = stil, ik wil niet gestoord worden Groen =samenwer- ken, een ander mag mij om hulp vragen ?= Ik heb een vraag aan de leerkracht en een ander kind kan mij niet helpen	Eerste 5 minuten alle dobbelstenen op rood om aandacht te richten op ZW Rood = stil, ik wil niet gestoord worden Groen =samenwerken, een ander mag mij om hulp vragen ?= Ik heb een vraag aan de leerkracht en een ander kind kan mij niet helpen	Eerste 5 minuten alle dobbelstenen op rood om aandacht te richten op ZW Rood = stil, ik wil niet gestoord worden Groen = samenwerken, een ander mag mij om hulp vragen ?= Ik heb een vraag aan de leerkracht en een ander kind kan mij niet helpen
<i>Benaming ZW</i>	Zelfstandig werken	Zelfstandig werken	Zelfstandig werken

<i>Frequentie</i>	4/5: minimaal 1x per dag	Minimaal 2x per dag	Minimaal 3x per dag
<i>Leerlijnen</i>	4/5: 1 ^e Invoering Rekenen 2 ^e uitbreiding naar andere vakken is mogelijk , niet verplicht 5: Rekenen,(spelling, lezen alleen als dit mogelijk is)	1 ^e Invoering rekenen, spelling, lezen is niet verplicht 2 ^e langzaam uitbreiden naar andere vakken indien wenselijk 3 ^e werken naar keuze	Rekenen, indien wenselijk qua organisatie ook spelling en lezen, niet verplicht 2 ^e werken naar keuze 3 ^e werken naar doelen
<i>Taken</i>	Leerkracht bepaald hoeveelheid werk, afgestemd op het individuele kind Dag/weektaak op maat later uitbreiden tot geïntegreerde weektaak Instructie taken zijn verplicht	Hoeveelheid taken afgestemd op het kind Geïntegreerde weektaak	Hoeveelheid taken afgestemd op het kind 1 ^e Geïntegreerde week taak 2 ^e Weektaak met doelen
<i>Hulp-middelen</i>	Dobbelsteen, groene werkmap, Week/dag takenkaart, markering op de kasten (picto's), aparte kastenindeling voor spelletjes en zelfstandig werkmaterialen; planbord eventueel klokjes op comp.	Dobbelsteen, groene werkmap, Week-takenkaart, markering op de kasten, aparte kastenindeling voor spelletjes en zelfstandig werkmaterialen; klokjes op computer; planbord	Dobbelsteen, groene werkmap, Week-takenkaart, markering op de kasten en aparte kastenindeling voor spelletjes en zelfstandig werkmaterialen; klokjes op computer; computerkaarten Planbord
<i>Vaste rondes</i>	Onderwijsassistent/ leerkracht loopt vaste ronde bij start van les en na 15 minuten werken	Onderwijsassistent/ leerkracht loopt vaste ronde bij start van les en na 20 minuten werken	Onderwijsassistent/ leerkracht loopt vaste ronde bij start van les en na 30 minuten werken

Regels en afspraken

Item	Onderbouw	Middenbouw	Bovenbouw
<i>Werkplek</i>	Klaslokaal, tafels op de gang	Klaslokaal, tussenruimte 1 ^e etage en per groep 1 tafelgroep op de gang.	Klaslokaal, multifunctionele ruimte voor groepen 8, 1 ^e verdieping Tussenlokaal en per groep 1 tafelgroep op de gang.
<i>Lopen</i>	Tijdens instructie in niveaugroepje <u>niet</u> naar w.c., functioneel om iets uit kast te pakken en computergebruik, met weektaak naar de gangtafels	Tijdens instructie in niveaugroepje <u>niet</u> naar w.c., functioneel om iets uit kast te pakken en computergebruik, voor weektaken die in multifunctionele ruimte uitgevoerd moeten worden samen met OA, met weektaak naar de gang	Tijdens instructie in niveaugroepje <u>niet</u> naar w.c., functioneel om iets uit de kast te pakken en computergebruik en hulp aan kind uit eigen instructiegroep en tussenlokaal met OA
<i>Praten</i>	binnen je eigen groepje als hulp bij een vraag van ander kind bij het spelen van een spel zachtjes praten met elkaar	binnen je eigen groepje als hulp bij een vraag van ander kind bij het spelen van een spel zachtjes praten met elkaar	Hulpvraag van kind uit eigen instructiegroep, bij het spelen van een spel zachtjes praten met elkaar
<i>Gebruik hulpmiddelen</i>	Taal en rekenspelletjes, technisch lego, knexx en bouwmaterialen worden gebruikt voor weektaak tijdens zelfstandig werken en voor spelmomenten ,niet voor overblijf. Materialen worden niet uitgeleend aan andere klassen doordat er een opbouw in leerniveau is, computer. Rekenen in gele map, spelling in roze map, lezen in blauwe map	Taal en rekenspelletjes, technisch lego, knexx en bouwmaterialen worden gebruikt voor weektaak tijdens zelfstandig werken en voor spelmomenten, niet voor overblijf. Materialen worden niet uitgeleend aan andere klassen doordat er een opbouw in leerniveau is. Computers. Rekenen in gele map, spelling in roze map, lezen in blauwe map	Taal en rekenspelletjes, technisch lego, knexx en bouwmaterialen worden gebruikt voor weektaak tijdens zelfstandig werken en spelmomenten, niet voor overblijf. Materialen worden niet uitgeleend aan andere klassen doordat er een opbouw in leerniveau is. Computer Rekenen in gele map, spelling in roze map, lezen in blauwe map
<i>Planbord voor plannen</i>	Start VLL-planbord	Rekenen, spelling, lezen standaard aanwezig,	Rekenen, spelling, lezen en andere vakken en activiteiten

<i>Van instructiemomenten</i>	Uitbreiden met andere vakken of activiteiten. Kinderen begeleiden in het plannen van instructiemomenten	Eventueel uitbreiden met andere vakken en activiteiten. Leerlingen stimuleren om gezamenlijk een reëel instructiemoment te plannen	WO. Leerlingen plannen zelf volgend instructiemoment en spreken elkaar daarop aan.
<i>Feedback van leerkracht</i>	In ieder geval na iedere Zelfstandig werk les, tussendoor positieve feedback aan individuele kind: Op gedrag van leerlingen tav * uitgestelde aandacht of * gebruik materialen of * gebruik planbord of	Na ieder Zelfstandig werken les: Op gedrag leerlingen t.a.v: * uitgestelde aandacht of • Gebruik materialen of • Opruimen van materialen of • Gebruik planbord of • Inhoud van de taken of • samenwerken	Na ieder Zelfstandig werken les: Op gedrag leerlingen t.a.v: * uitgestelde aandacht of • Gebruik materialen of • Opruimen van materialen of • Gebruik planbord of • Inhoud van de taken of • Netheid van het werk of • Samenwerken of • Halen van doelen

Aanvangsgroep:

Gedurende het schooljaar starten leerkrachten, met die kinderen die het aankunnen, het Zelfstandig Werken, beschreven bij groep 4/5.

Bijlage 2: Weektaak P.H.Schreuderschool

Naam: Leni		Wat?		Ma	Di	Wo	Do	Vr	Opmerkingen
Datum:	Rekenen:	5.1							
Weektaak	Instructie 1	Wis: Wb:	I						O
	Instructie 2	Wis: Wb:	I						O
	Instructie 3	Wis: Wb:	I						O
	Instructie	Wis: Wb:	I						O
	Variaboek	2 blz	Z						O
	varia klokkijken	1 taak							
	piccolo		Z						
	Varia rekenen	1 taak							
	Computer	Hoofdwerk							
	Computer	klokkijken							
	Spelling:	5.1							
	Instructie 1	Blz.	I						O
	Instructie 2	Blz.	I						O
	Instructie 3	Blz.	I						O
	Varia spelling	1 taak							
	Computer	spellingwerk							

Naam: Leni		Wat?		Ma	Di	Wo	Do	Vr	
Datum:	Taal / lezen :								
	Varia taal	1 taak							O
	speurboek	1 kaart							O
	taalspelletje		S						
	Computer	ambrasoft							
	Algemeen								
	Woordenboek	5 woorden							
	Topo	www.onlineklas.nl							
	Techniek								
	spectro								
	knex / lego								
	Archa								
	Eigen keuze								
	knutselen								
	computer								

Bijlage 3: Tijdsteekproef

TIJDSTEEKPROEF-FORMULIER.					
Observator: <i>Astrid</i> Naam leerling: <i>Kaoutar</i> Geb. datum: Groep: <i>8</i> Datum observatie: <i>19-03-12</i>			Categorie	Aantal	Procenten
			Taakgericht	<i>25</i>	<i>41,7</i>
			Kijkt (rond)	<i>5</i>	<i>8,3</i>
			Stoort anderen	<i>5</i>	<i>8,3</i>
			Loopt (rond)	<i>4</i>	<i>6,7</i>
			Anders	<i>21</i>	<i>35,0</i>
			Totaal	<i>60</i>	100%
Min.	Na 20 seconden	Na 40 seconden	Na 60 seconden	Opmerkingen	
1	Ta Kij Sto Lo <i>An</i>	Ta Kij Sto Lo <i>An</i>	Ta <i>Kij</i> Sto Lo An		
2	Ta Kij Sto Lo <i>An</i>	Ta Kij Sto Lo <i>An</i>	Ta Kij Sto Lo <i>An</i>	<i>praakt met buurv.</i>	
3	Ta Kij Sto Lo <i>An</i>	Ta Kij Sto Lo <i>An</i>	Ta Kij Sto <i>Lo</i> An		
4	Ta Kij Sto Lo <i>An</i>	Ta Kij Sto Lo <i>An</i>	Ta Kij Sto <i>Lo</i> An		
5	Ta Kij Sto Lo <i>An</i>	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo <i>An</i>	<i>terreelt in laakje</i>	
6	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An		
7	<i>Ta</i> <i>Kij</i> Sto Lo An	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An		
8	Ta Kij Sto <i>Lo</i> An	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An		
9	Ta Kij <i>Sto</i> Lo An	Ta Kij <i>Sto</i> Lo An	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An		
10	Ta Kij <i>Sto</i> Lo An	Ta Kij <i>Sto</i> Lo An	Ta Kij <i>Sto</i> Lo An		
11	Ta Kij Sto Lo <i>An</i>	Ta Kij Sto Lo <i>An</i>	Ta Kij Sto Lo <i>An</i>		
12	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo <i>An</i>		
13	Ta Kij Sto Lo <i>An</i>	Ta Kij Sto Lo An	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An		
14	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An	Ta <i>Kij</i> Sto Lo An	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An		
15	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An	Ta <i>Kij</i> Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo <i>An</i>		
16	Ta Kij Sto <i>Lo</i> An	Ta Kij Sto Lo <i>An</i>	Ta Kij Sto Lo <i>An</i>	<i>praakt met buurv.</i>	
17	Ta Kij Sto Lo <i>An</i>	Ta Kij Sto Lo <i>An</i>	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An		
18	Ta <i>Kij</i> Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An		
19	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An		
20	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An	<i>Ta</i> Kij Sto Lo An		

Benadering niet taakgericht gedrag.

Bijlage 4: Zelfbeeldschaal

Naam: L

ZELFBEELDSCHAAL

Datum: 16-03-12

	JA	NEE	Ga je nog vooruit		In vergelijking met de rest van de klas				
			wel	blijft zo	ben ik				
					5	4	3	2	1
Ik kan goed samenwerken	x		x				x		
Ik begrijp de lesstof	x		x			x			
Ik werk snel	x		x				x		
Ik werk netjes		x	x			x			
Ik vind het leuk om te werken	x		x				x		
Ik lever mijn werk altijd in		x	x					x	
Ik kan goed naar de leerkracht luisteren	x		x					x	
Ik denk aan andere dingen tijdens de werkles	x		x				x		
Ik speel liever dan dat ik werk		x		x		x			

Door mijzelf samengestelde zelfbeeldschaal op basis van een voorbeeld van [www.boomlemma \(z.j\)](http://www.boomlemma(z.j)).

Bijlage 5: Observatielijst Taakgedrag

Observatielijst Taakgedrag

Naam: L

Datum: 22-03-12

1= duidelijk aanwezig

2= aanwezig, maar niet duidelijk

3= niet of vrijwel niet aanwezig

aandacht

De leerling let goed op tijdens de instructie	2
Tijdens de werkles laat hij zich nauwelijks afleiden	3
Zijn werktempo is rustig en evenwichtig	3
Hij praat niet tijdens de werkles	2
Hij blijft de hele werkles aan het werk	3

zelfstandigheid

Hij begint zo snel mogelijk na de instructie te werken	2
Hij vraagt zelf om hulp indien nodig	3
Hij schakelt makkelijk van de ene naar andere activiteit	2
Hij stelt zich onafhankelijk op	1
Hij levert werk in na de werkles	3

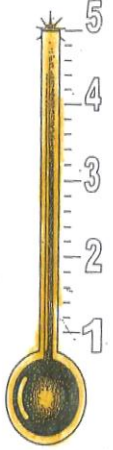
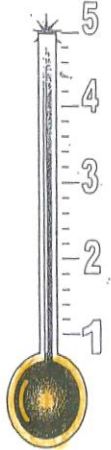
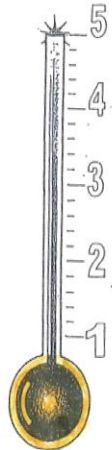
werkverzorging en controle

Hij controleert materiaal alvorens te beginnen	3
Hij werkt nauwkeurig	3
Hij controleert eigen werk voordat het ingeleverd wordt	3
Hij maakt werk af	3
Het werk ziet er netjes uit	2

organiseren

Heeft benodigd materiaal paraat	2
Schriften en boeken liggen op de goeie plek	3
Hij herinnert zich wat hij van plan was	2
Hij werkt aan 1 ding, niet aan meerdere dingen tegelijk	1

Bijlage 6: Thermometer denkgedrag

MAANDAG 23-4-12		
		
ik werk goed	ik droom/doe niets	ik doe iets anders
DINSDAG 24-4-12		
